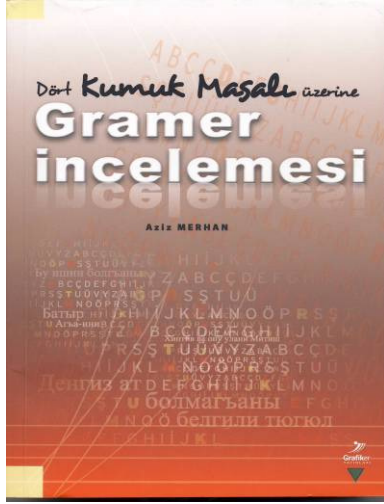

Aziz Merhan (2008), *DÖRT KUMUK MASALI ÜZERİNE GRAMER İNCELEMESİ*, Grafiker Yayınları, Ankara.

Seçil ÇAKMAK*

Kumuk Türkleri, çoğunluğu Rusya'ya bağı Dağıstan Özerk Cumhuriyetinde, geri kalan kısmı ise Çeçen ve Osetya Özerk Cumhuriyetlerinde yaşayan bir Türk kavmidir. Kökeni ile çeşitli görüşler ortaya atılmış olsa da kendilerini Hazar devletinin mirasçısı olarak kabul etmektedirler. Kumuk Türklerinin edebiyatını ise hem yazılı hem de sözlü malzeme oluşturmaktadır. Yazılı edebiyat daha çok 19. Yüzyıldan sonra gelişme göstermiştir. Yazılı edebiyatın yanı sıra Kumuk sözlü edebiyatını masallar, maniler, türküler, atasözleri, atışmalar, ağıtlar, bilmeceler, dualar ve beddualar oluşturmaktadır.

Özbek edebiyatı ile ilgili araştırmaları bulunan Aziz Merhan, burada tanıtmaya çalışacağımız *Dört Kumuk Masalı Üzerine Gramer İncelemesi* adlı kitabında dört Kumuk masalını esas almıştır. Titiz bir araştırmanın

sonucu olan bu eser, giriş, masalların gramer özellikleri, masal metinleri, dizin ve kaynaklar olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Kumuk Türklerinin nerelerde yaşadığından ve Kumuk adının nerden geldiğinden bahsedilmektedir. Çok şekilli (kumık, kumih, kumuh, gumık, gumih, gumuh) kullanılan kumuk adı Divanü Lugati't-Türk'te Kumuk (komuk) biçiminde "Bir zaman yanında bulunduğum beylerden birinin adı" tanımlamasıyla geçmektedir. Kumuk adının manasına dair çeşitli görüşler ileri süren araştırmacılar bu adın ya bir beyin adından ya da bir bölgenin adından geldiğini ileri sürmektedirler.

* Araş. Gör., Başkent Üniversitesi.

Kumuk Türklerinin kökeni ve tarihi hakkında da fikir birliğine varılamamıştır. Kimi tarihçiler Kumukların 7. asırda Volga ve Kuzey Kafkasya bölgesinde kurulan Hazar devletindeki Oğuz ve Kıpçak Türklerinin karışmasından türediğini ve Hazar devletinin mirasçısı olduğunu kabul ederken kimileri de Kumukların bu bölgeye Hazarlardan çok sonra geldiklerini savunmaktadır.

Aziz Merhan önbilgi için geniş yer verdiği kitabının giriş bölümünde Kumuk Türkleri tarihinin yanı sıra Kumuk edebiyatı tarihine de yer verir. Kumuk edebiyatını sözlü ve yazılı ürünler meydana getirmektedir. Yazılı ürünlerin 19. yüzyılın sonundan itibaren görülmeye başladığını söyleyen Merhan, yazılı edebiyatın hangi yıllarda ne gibi merhaleler geçirdiğini belirtir. 19. yüzyılda Çarlık Rusyasında yaşayanların yenilik hareketlerinin etkisi altında kaldığını söyler, gazete ve dergilere ilgi artmıştır. 1917 Ekim devrimiyle Kumuk edebiyatına yeni edebi türlerle birlikte eşitlik, özgürlük, kadın hakları, din eleştirisi, 1940'lı yıllarda ise halkların dostluğu, hümanizm, yurtseverlik gibi yeni konular girmiştir. Sovyetler birliğinin dağılmasından sonra ise günümüze kadar milli ve dini temalarla eserler verilmiştir. Yazılı edebiyatta bahsi geçen her dönem, Kumuk edebiyatını etkileyen önemli isimler yetiştirmiştir.

Kumuk sözlü edebiyatını ise masallar başta olmak üzere atasözleri, alkış, kargışlar, maniler, türküler, ağıtlar oluşturmaktadır. İşte Aziz Merhan, bu türlerden biri olan masallar üzerinde gramer incelemesi yapmıştır. Merhan bunlara ek olarak, Kumuk dilinin başlıca ses bilgisi özelliklerini sıralamıştır.

Masalların gramer özellikleri bölümünde, ilkokul 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin ders kitaplarında yer alan dört masal metni hem ses hem de şekil bilgisi bakımından ele alınmıştır. Kumuk Türkçesi'nde 33 sese karşılık 39 harf bulunmaktadır. Ses bilgisi (fonetik) incelemede ünlülerde ve ünsüzlerde meydana gelen ses olayları ayrı ayrı ele alınmış ve örnekler üzerinden gösterilmiştir.

Metinlerdeki kelimelerin şekil bilgisi (morfolojik) açısından incelenmesinde, adlardan başlamak üzere tüm kelime çeşitlerine değinilmiş ve masal metinlerinden örnek sözcükler seçilmiştir. Adlara gelen durum ekleri, zamir çeşitleri, zarflar, edat ve bağlaçlar ile fiiller türlerine göre sınıflandırılmıştır. Yapım ve çekim eklerinin yanı sıra eylem kipleri ve tasarlama kiplerini metinlerden örnek göstererek açıklamıştır.

Kitabın üçüncü bölümü olarak gösterebileceğimiz masal metinleri kısmında bahsi geçen dört masalın (*Batır, Hintiv ve onu ulanı Mitış, Aga-ini, Deniz at*) hem Kiril harfli hem transkripsiyonlu metni hem de Türkiye Türkçesi'ne aktarılmış metni verilmiştir. Kiril harfli metin (K), transkribe edilmiş metin (A) ve Türkiye Türkçesine aktarılmış metin ise (T) harfi ile gösterilmiştir.

Bu bölümün başında masal metinleri henüz verilmeden önce okuyucu kısaca bilgilendirilmiş ve konunun özeti verilmiştir.

DÖRT KUMUK MASALI ÜZERİNE GRAMER İNCELEMESİ

Batır adlı masalda Merhan'ın olumlu (Batır) ve olumsuz kahraman (Külbay) olarak adlandırdığı Batır ve Külbay karşılaştırılarak iyiliğin kötülüğe her zaman galip geldiği anlatılmıştır. İkinci masalda (Hintiv ve onu ulanı Mitiş) bir baba ve oğlunun devlere karşı verdikleri mücadele dile getirilmiştir. Aga-ini masalı karşılık beklemeden birbirine yardım eden iki kardeşin hayat hikayesi; Deniz atı masalı ise üç kardeşin deniz padişahının kızını ve denizden çıkan bir aygırı aramalarını konu etmektedir.

Masalların başında ve sonunda okuyucunun ilgisini çekmek için tekerlemeler yer almaktadır. Bu tekerlemeler kimi zaman ahenkli olmasına karşın anlamsız gibi görünmektedir. Boratav'a göre bunun sebebi dilden dile dolaşırken kelimelerin yıpranmasıdır.

Bu kitapta yer alan her masal pek çok masalda olduğu gibi iyilerin mükâfatlandırılması, kötülerinse cezalandırılması ile son bulmaktadır.

Kitabın dördüncü bölümünde Merhan masal metinlerindeki kelimelerin biçimbirimlik dizinini vermektedir. Sadece kelimelerin listesi değil aynı zamanda Kumuk Türkçesi'ndeki kelimelerin Türkiye Türkçesi'ndeki karşılıklarına da yer verilmiştir. Böylece masalları Kumuk Türkçesi'yle yazılmış metinden takip edenler için kolaylık sağlanmıştır.

Kitabın son bölümünde Aziz Merhan yararlandığı kaynakları vermiş, bu konuya ilgili duyanlara yol göstermiştir.